

STORTINGET

Evttohus 408 S

(2024–2025)

Evttohus Stuoradiggái suohkanlaš- ja hálddašankomiteas

Diehtu St. 17 (2024–2025)

**Evttohus suohkanlaš ja hálldahuskomiteas Sáme-
giela, kultuvrra ja servodateallima birra – Suo-
hkanlaš bálvalusfálaldat sámi ássiide**

Stuoradiggái

Čoahkkáigeassu

Ráđdehus buktá jahkásačcat stuoradiggedieđáhusa mii geahččá ovddosguvlui sáme giela, kultuvrra ja servodateallima birra. Buot dieđáhusain lea Sámedikki jahkeraporta fásta mielddusin, ja Sámedikki árvvoštallamat bohtet ovdan dieđihanteavsttas sierra mearkkašupmin.

Dán jagáš dieđáhusas, Dieđáhus. St. 17 (2024–2025), leat suohkanlaš bálvalusfálaldagat sámi ássiide fáddán. Dieđáhusas lea ráddjejuvvon suohkaniid ja fylkasuohkaniid ovddasvástádusa addit buriid ja ovttađassásaš bálvalusaid sámi álbmogii.

Ráđdehus čujuha dieđáhusas ahte gáibiduvvo buorre ovttasdoaibma ieš guđet hálddašandásiin jus Norga galgá lihkestuvvat sihkkarastit sámi ássiide buriid bálvalusfálaldagaid, mas gielalaš ja kultuvrralaš dárbbuin ja vuoigatvuodain válđojuvvo vára. Dieđáhusas čujuhuvvo ahte suohkaniin ja fylkasuohkaniin lea dehálaš rolla barggus sihkkarastit maiddái sámi ássiide buriid bálvalusfálaldagaid. Ráđdehus lea dieđáhusas biđjan earenoamáš fuomášumi dáidda:

- Dearvvašvuoda ja ovddasmorašbálvalusat vuoras sámiide, váldodeattuinn ruovttubálvalusain ja buhcciidsiidain.
- Mánáidsuodjalus.

- Fálaldagat kriisaguovddážiin.
- Eará sosiála- ja čálgofálaldagat maid earret eará bargo- ja čálgohálldahus lágida.
- Fálaldat mii váikkuha nannet mánáid ja nuoraid sáme giela ja iešdovddu.

Dieđáhus namuha maid fáttáid mat leat guokte manemus jagi loktejuvvon stuoradiggedieđáhusain, gelbbolašvuoda ja rekrutterema birra mánáidgárdái, vuoddoahpahussii ja alit ohppui ja álbmotdearvvašvuoda birra sámi álbmogis. Dieđáhus sisttisdoallá ovdamearkkaid suohkanlaš ja fylkasuohkanlaš álggaheami, mas ulbmilin lea váldit vára sámi ássiin ja sin dárbbuid heivehuvvon gielalaš ja kultuvrralaš bálvalusfálaldagaide.

Komitea meannudeapmi

Komitea lea doallan rabas čoahkkima cuoŋománu 29. beaivvi 2025, gos golbma instánssa oassálaste. Ášši dokumeanttat leat gávdnamis áššesiiddus stortinget.no.

Komitea mearkkašumit

Komitea, miellahtut Bargibellodagas, Lise Christoffersen, Anita Patel, Siri Gåsemyr Staalesen ja Terje Sørvik, Olgešbellodagas, Mudassar Kapur ja Anne Kristine Linnestad, Guovddášbellodagas, Heidi Greni ja Kathrine Kleveland, Ovddádusbellodagas, Per-Willy Amundsen ja doaibmi jodiheadđi Erlend Wiborg, Sosialisttalaš Gurutbellodagas, Birgit Oline Kjerstad, ja Ruksešis, Tobias Drevland

Lund, čujuhit ahte dát evttohus meannuduvvo Diedáhus St. 17 (2024–2025), Sámegiella, kultuvra ja servodateallin – Suohkanlaš bálvalusfálaldagat sámi ássiide. Komitea čujuha ahte ráđdehus jahkásaččat ovddida ovttastuoradiggediedáhusa sámegiella, kultuvrra ja servodateallima birra, ja ahte dát lea čihččedin ráiddus. Fáttát rievddadit jagis jahkái, muhto ankkle lea dábalaš ahte Sámedikki jahkeraporta lea fásta miellidus, ja ahte Sámedikki árvvoštallamat bohtet ovdan ieš diedáhussteavsttas.

Komitea eanetlohku, miellahtut Bargiidbellodagas, Olgešbellodagas, Guovddášbellodagas, Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses, čujuhit diedáhussii, mas ráđdehus čállá ahte suohkaniin ja fylkasuohkaniin lea dehálaš rolla bargguin sihkkarastit sámi ássiide buriid bálvalusfálaldagaid. Eanetlohku čujuha dasto vel ahte ráđdehus čállá ahte Norggas ii leat vejolaš váldit vára geatnegasvuodain mat čuvvot sihke riikkaidgaskasaš julggaštusain ja našuvnnalaš rievttis jus ii čuovvolahte praktihkalaš politihkas ja praktihkalaš doaimmain sihke stáhtalaš, báikkálaš ja regiovnalaš dásis.

Eanetlohku čujuha ahte dát diedáhus lea ráddjejuvvon guoskkat suohkaniid ja fylkasuohkaniid ovddasvástádusas addit buriid ja seammadássásaš bálvalusaid sámi álbmogii. Eanetlohku čujuha ahte ráđdehus lea diedáhusas válljen bidjat fuomášumi earenoamážit dáidda:

- Dearvvasvuoda. ja ovddasmorašbálvalusat vuorraset sámiide, váldodeattuinn ruovttubálvalusaide ja buhcciidsiiddaide.
- Mánáidsuodjalus.
- Fálaldagat kriisaguovddážiin.
- Eará sosiála- ja čalgofálaldagat maid earret eará bargo- ja čalgohálddahus lágida.

Fálaldat mii váikkuha nannet mánáid ja nuoraid sámegiella ja iešdovddu.

Eanetlohku čujuha ahte diedáhus maid máinnaša fáttáid mat leat digaštallojuvvon guovtti manjemus jahkasaš stuoradiggediedáhusain, gelbbolašvuoda ja rekrutterema birra mánáidgárdiide, vuoddoahpahussii ja alitohppui ja álbmotdearvvasvuoda birra sámi álbmoga ektui. Diedáhus sisttisdoallá ovdamearkan suohkanlaš ja fylkasuohkanlaš álggaheami, mas ulbmilin lea leamašan váldit vára sámi ássiin ja sin dárbbuin ahte bálvalusfálaldagat leat heivejuvvon gielalaččat ja kultuvrralaččat bálvalusfálaldagain.

Eanetlohku čujuha ahte Stuoradiggi lea meannudan Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raportta skábmamánu 12. beaivvi 2024, ja ahte Stuoradiggi dagai 17 mearrádusa. Eanetlohku čujuha ahte ráđdehus lea álgan barggu čuovvolit Stuoradikki mear-

rádusa. Giella- ja guovlodepartemeanttas lea ovddasvástádus koordineret čuovvoleami. Departemeanttain geain lea fágaovddasvástádus ieš guđet mearrádusaide ektui, lea ovddasvástádus čuovvolit mearrádusa iežas suorggis. Ráđdehus galgá juohke jagi dieđihit Stuoradiggái movt bargu čuovvoluvvo jahkásaččat bušeahttaalmuhusain. Stuoradiggi lea maid bivdán ahte biddjo oktii ovdan juohke stuoradiggeáigodagas ollislaš diedáhus seanadanpolitihka birra ja stáhtusa čuovvoleamis. Vuosttaš diedáhus galgá biddjot ovdan 2027.

Eanetlohku čujuha ahte lea dollon gulaskuddan ášši meannudeami olis.

Komitea miellahtut Bargiidbellodagas čujuhit ahte ráđdehusas lea beroštupmi fievrredit sámpolitihka mii dahká ahte eanebut ožžot vejolašvuoda sámegiellaide ja sámi kultuvrii, ja mii váikkuha seanadeapmái, ipmárdussii ja sámi servvodegaid ovdaneapmái. Diet miellahtut čujuhit ahte ráđdehus lea jođus čuovvolemiin Stuoradikki meannudeami Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporttain Duohtavuoda ja seanadeapmi – vuoddu čielggadit dáruiduhttinpolitihka ja eahpevuoiggalašvuoda sámiid, kvenaid/norggasuopmelaččaid ja vuovdesuopmelaččaid vuostá (Dokumeanta 19 (2022–2023), geahča Evttohusa 30 S (2024–2025)).

Komitea miellahtut Olgešbellodagas, Guovddášbellodagas ja Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses dorjot stuoradiggediedáhusa ja dorjot mearredidolaš rahčamuša nannet sámi bálvalusaid ja vuoigatvuodaid. Diet miellahtut oaivvildit ahte fágaskuvllain sáhttet leat mearrideaddji rollat go sámi birrasiidda fálet oahpahusa mii lea praksis lahka ja váldá vuhtii ja ovdánahtta sámegielaid ja kultuvrra.

Diet miellahtut oaivvildit ahte lea dehálaš bearráigeahččat ahte sámegielat ja sámi kultuvra lea gávdnamis eanebuidda. Lea dehálaš doalahit ja ovdánahttit sámegielaid ja kultuvrra, seammás go leat dehálaččat seanadeapmái.

Diet miellahtut čujuhit ahte sámi ássiide galget sihkkarastojuvvot buorit bálvalusfálaldagat, ja ahte lea mearrideaddjin ahte gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodát fuolahuvvojit. Lea mearrideaddji ahte lea buorre gulahallan ja govda ovttasbargu gaskkal ieš guđet hálddašandásiid ja Sámedikki.

Komitea miellahtut Bargiidbellodagas, Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses beroštit seamma láhkái go ráđdehus ahte Norgga álbmotrievttalaš geatnegasvuodát čuvvojit. Sihkkarastit sámi ássiide buriid bálvalusfálaldagaid, main gielalaš ja kultuvrralaš dárbbut ja vuoigatvuodát váldojit vuhtii, gáibida buori ovttasdoaimma ieš guđet ge háld-

dašandásiid gaskka. Suohkaniin ja fylkasuohkaniin lea dehálaš rolla dien barggus.

Diet miellahtut čujuhit ahte mánngga suohkanis leat hástalusat ovdánahttit čovdosiid mat váldet vára sámi ássiid vuoigatvuođain. Váldohástalusaid gaskka lea ahte váilot bargit geain lea sámegiela- ja kulturgelbbolašvuohta, eahpečielga ovddasvástáduslinjât hálddašandásiid gaskka, váilevaš rutiinnat čuovvolit sámi áššiid ja negatiiva guottut sámiide ja sámi kultuvrii álbmogis, politihkkáriid gaskkas ja suohkaniid hálddašusain leat váldohástalusaid searvvis.

Komitea miellahtut Olgešbellodagas, Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses čujuhit ahte mánngga suohkanis lea mearkkašanveara hástalusat váldit vára sámi ássiid vuoigatvuođain. Váldohástalusat lea ahte váilot fágabargit geain lea sámegiella- ja -kulturgelbbolašvuohta, eahpečielga ovddasvástádusdilit gaskkal hálddašandásiid ja Sámedikki ja váilevaš rutiinnat čuovvolit sámi áššiid.

Komitea miellahtut Bargiiddbellodagas ja Guovddášbellodagas čujuhit ahte ráđđehus bargá mánngga ávssi mielde nannet sámegielaide geavaheami, heivehit ja fátmmastit sámi beroštumiid, buoridit gelbbolašvuođa ja rekrutteret fágabargiid geain lea máhttu sámegiela ja -kultuvrra ektui, ja sihkkarastit ahte sámi ássit ožžot buriid ja seammaadássáaš bálvalusaid. Diet miellahtut oavvildit ahte dat jahkásaš diedáhus Stuoradiggái sámegiela-, kultuvrra ja servodateallima birra lea dehálaš elemeanta ráđđehusa ollislaš sámepolitihkas.

Komitea miellahtut Olgešbellodagas čujuhit ahte Solberg:a ráđđehus álggahii jahkásaš diedáhusa sámegiela-, kultuvrra ja servodateallima birra ja ahte dat lea dehálaš reaidun sihkkarastit ovdáneami sámi birrasiin, ja diet miellahtut čujuhit Duohtavuodá- ja seanadankommišuvnna raportii Duohtavuodá ja seanadeapmi – vuodđun čielggadit dáruiduhttinpolitihka ja eahpevuoiggalašvuođa sámiid, kvenaid/norggasuopmelaččaid ja vuovdesuopmelaččaid vuostá (Dokumeanta 19 (2022–2023), geahča Evttohusa 30 S (2024–2025)).

Komitea miellahtut Olgešbellodagas, Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses mearkkašit ahte diedáhus čujuha ahte osiin hálldahusas ii leat doarvái máhttu sámi kultuvrras ja historijás, ja ahte diet miellddisbuktá ahte sámi perspektiivvat eai váldojuvvo doarvái bures vára. Suohkanat fertiejit oážžut doarjaga ovdánahttit dárbbaslaš gelbbolašvuođa dán suorggis ja berrejit vuoruhit oaččuhit bargiid geain lea relevánta gelbbolašvuohta.

Diet miellahtut deattuhit ahte suohkanat fertiejit váldit ovddasvástádusa bálvalusfállin buot ássiide duođalaččat ja árvvoštallat konkrehta plánaid main leat čielga ulbmilat movt sámi ássiid vuoigatvuođat galget sihkkarastojuvvot.

Diet miellahtut mearkkašit ahte suohkanat fertiejit váldit ahte demografijarievdan go olmmošlohku njiedjá ja eanebut boarásmuvvet Boaittobeal-Norggas čuohcá earenoamážit sámi báikkálašservodagaide ja sin bálvalusfálaldagaide. Diet miellahtut deattuhit dárbbu guhkesáiggi strategijjaide mat sihkkarastet doallevaš sámi servodagaid. Diet miellahtut áigot čujuhit ahte digitála áiggis lea dutkan ja sámi dáhtaid čohkken ja meannudeapmi lea mearrideaddjin. Goansta jierpmis (GJ) lea potenciála buoridit bálvalusfálaldagaide sámi álbmotjoavkkuide ja fuomášahttit gealbovái-levašvuođa dearvvašvuođa- ja skuvlasuorggis. Seammás lea riska ahte GJ-modeallat sáhttet vealahit sámi geavaheiddjiid jus mánnggadáfotvuohta ja fátmmasteapmi ii vuoruhuvvo ovdáneamis.

Diet miellahtut čujuhit bargui mii lea jođus «Sami AI Lab» UIT:as js Sámi allaskuvllas, ja oavvildit ahte diet bargu lea dehálaččat. Diet miellahtut konstaterejit ahte Dutkanrádi ruhtadeapmi odđá GJ-guovddážiid ii dahket mearkkašanveara ruđaid go buohtastahtá sámi dutkama prográmma. Diet miellahtut oavvildit ahte Norggas lea earenoamáš ovddasvástádus ovdánahttit goansta jierpmi mii lea heivehuvvon sámi álbmogii, ja ahte sámi GJ ovddasta álgo-barggu mas lea potenciála teknologalaš fuomášumiide mat ovdánahttet mánnggadáfotvuođat ja fátmmasteami.

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusa:

«Stuoradiggi bivdá ráđđehusa bearráigeahččat ahte sámi GJ-bargu fátmmastuvvo Dutkanrádi goansta jierpmi vuoruheapmái (GJ-guovddázat).»

Komitea miellahtut Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses addet sin doarjaga GJ:a geavahit giellamodeallaid jus lea dehálaš sámegielaide, muhto áiguba maid deattuhit ahte lea dehálaš čielga politihkalaš vuoruheapmi movt GJ galgá geavahuvvot, go lea nu resursagáibideaddji earenoamážit elrávnji geavaheapmái. Diet miellahtut maid čujuhit ahte Sámediggi lea oavvildan ahte lea dárbu sierra sámi GJ-strategijii.

Diet miellahtut čujuhit Diedáhus St. 17 (2024–2025), Sámegiella, kultuvra ja servodateallin – Suohkanlaš bálvalusfálaldagat sámi ássiide. Diet miellahtut čujuhit ahte stuoradiggediedáhus sisttisdoallá ollu buori čilgejumi doaimmain mat leat jođus ja plánejuvvon doaimmat, muhto diet miellahtut oavvildit ahte váldočuolbma lea ahte dat, mii lea máinnašuvvon kapihttalis 8 ekonomalaš ja hálldahuslaš konsekvans-

said birra, daddjo ahte: «Doaimmat stuoradiggediedáhusas gokčojuvvojit gustovaš bušeahttarámmaid siskobealde». Diet miellahtut čujuhit čálalaš evttohusaide diedáhussii go ráđdehus sáddii dan gulaskuddamii. Doppe čuožžu earret eará:

«Máנגgas oaivvildit ahte guovttegielatdoarjja ferte lasihuvvot ja gokčat suohkaniid liigegoluid sámi hálldašanguovllus main leat guovttegielalaš skuvla- ja mánáidgárdestruktuurat, kurssat giellaguovddážiin ja aktivitehtaid muđui. Fertejit ráhkaduuvvot dokumeanttat guovtti gilli mángga suorggis, ja leat golut dulkomii jna. Lea maid loktejuvvon ahte lea hástaleaddji suohkaniidda gilvalit báلكkaid dáfus doalahit bargiid geain lea giella- ja kulturgelbbolašvuohta.»

Diet miellahtut čujuhit ahte Sámediggi dovddahii komiteagulaskuddamis dárbbu nannet ruhtadanortnegiid mat leat čadnojuvvon sámegieloahpahussii, ja Sámediggi oaivvildii ahte lei dárbu oppalaččat nannet suohkanekonomiija vai sihkkarastá dárbbalaš buriid fáldadagaid siskobealde ja olggobealde sámi hálldašansuohkaniid doaibmanguovllu.

Diet miellahtut čujuhit dasa ahte KS muhtin evttohusas komiteai čállá:

«Dat ekonomalaš rámmaeavttut sámi hálldašansuohkaniidda ferte ášahuvvot nu ahte dát sorttat doaimmaid sáhtta fievrredit viidáset ovddasgavlui.»

ja viidáset

«KS ávžžuha Stuoradikki árvvoštallat nannet daid ekonomalaš rámmaeavttuid sámi hálldašansuohkaniidda. Viidáset bidjá KS vuodđun ahte buot mearrádusat čuovvolahttit stuoradiggediedáhusa nr. 17 (2024–2025) ekonomalaš konsekveanssaiguin buhtaduvvojit ollá-sit.»

Diet miellahtut čujuhit dasa ahte Fagforbundet čuovvolanvástádusas gažaldahkii komiteagulaskuddamis, cealká čuovvovaččat:

«Dieid golbmanuppelohkái hálldašansuohkaniin vuodđoskuvllas ja hálldahusas leat gaskamearalaččat 1 400 ja 2 236 ruvnno eanet gollu juohke olbmo nammii. Oppalaš gollodási gaskamearalaččat suohkaniid gaskkas hálldašanguovllus lea gaskamearalaččat goasii 4 000 ruvnno eanet olbmo nammii go muđui riikkas.»

Diet miellahtut leat dan dihte dan oaivilis ahte otnáš ruhtadeapmi ferte buoriduvvot, Diet miellahtut áigot lassin čujuhit ahte lea hirbmat dehálaš ahte Sámedikkis leat doarvái ruđat doaimmahit su ulbmila ja doarjut dehálaš doaimmaid nannet sámegiela ja -kultuvrra. Diet miellahtut čujuhit Stuoradikki mearrádussii 19 ášsis Stuoradiggái raportta birra Duohtavuodaja seanadankommišuvnnas (Dokumeanta 19 (2022–2023), Evttohus 30 S (2024–2025)), mas Stuoradiggi bivdá ráđdehusa geahččat daid ekonomalaš rámmaid suohkaniid ja fylkasuohkaniid ovddasvástádusa giel-

laovdáneapmái. Diet miellahtut oaivvildit ahte Diedáhus St. 17 (2024–2025) čájeha ahte lea dárbu geahččat daid ekonomalaš rámmaid suohkanlaš bálvalusfálaldagaide buot servodat surggiin, ii dušše giela ektui.

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusa:

«Stuoradiggi bivdá ráđdehusa árvvoštallat nannet sámi hálldašansuohkaniid ekonomalaš rámmaeavttuid ja máhccat Stuoradiggái heivvolaš vugiin.»

Diet miellahtut čujuhit dasa ahte stuoradiggediedáhusas lea máinnašuvvon ahte Gielda- ja guovlodepartemeanta bovdii ohppiid ieš guđet nuoraid- ja joatkkaskuvllain olles sámi guovllus, lassin vel studeantaseruviide, nuoraidorganisašuvnnaide ja sámi ofelaččaide, oassálastit digitála evttohusčoahkkimis. Čoahkkimis oassálaste sámi ofelaččat ja oahppit Kárášjoga skuvllas, Sámi joatkkaskuvllas, Kárášjogas ja Deanu sámeskuvllas. Diet miellahtut čujuhit dasa ahte okta doaimmain nannet sámegiela maid dien čoahkkima oasseváldit namuhedje, lei dárbu ahte skuvllain galggašedje eanet fysalaš oahppogirjiit sámegillii.

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusa:

«Stuoradiggi bivdá ráđdehusa bearráigeahččat ahte bargá dan ala ahte gávdnojit eanet, fysalaš oahpponeavvut sámegilli skuvladoaimmahagas.»

Diet miellahtut čujuhit dasa ahte stuoradigge-mearrádusas ja Sámedikki mearkkašumis mii guoská vuoigatvuodaide oahpahussii sámegillii ja sámegielas, oaivvilda Sámediggi ahte berre leat guhkilmas mihttun ahte buot sámi mánáin olles riikkas galgá leat vuoigatvuohta oahpahussii sámegilli ja sámi gielain mearriduvvon oahpahuslága vuodul. Dehálašvuohta fállat alit oahpu sámegillii, boahťa maid ovdan stuoradiggediedáhusas. KS čállá reinvestis komiteii ná:

«Sámi suohkaniin leat stuora hástalusat rekrutteremiin, oahpahemiin ja gealbováilevašvuodain. KS oaivvilda ahte berre bidjat gáibádusa doarvái oahpahankapasitehta ja rekrutteret oahpuide, vai suohkaniidda šaddá vejolaš duhtadit lágasmearriduvvon doaimmaid. Diet fáttmasta doarvái oahpahuskapasitehta ja rekrutterema oahpuide. Diedáhus cuoigu mánga ovdamearkkaide dasa go suohkanlaš álggahemiide leat váikkuhan nannet sámegielaid ja -kultuvrra. Diet fáttmastit stipeandaortnegiid sámi oahpaheddjiide, seanadanprojeavttaid, gulahallančoahkkimiid ja kampánjjaid fuomášuhtit sámi báikenamaid. Ekonomalaš rámmaeavttut sámi hálldašansuohkaniidda ferte heivehuvvot ahte diekkár sorttat doaimmaid sáhtta maid doaimmahit boahtteáiggis.»

Diet miellahtut čujuhit ahte Sámediggi gulaskuddamis maid komitea doalai, buvttii ovdan man dehálaččat sámi giellaguovddážat leat ja loktii evttohusa

ásahit sierra sámi giellaáittardeaddji. Diet miellahtut leat áibbas semma oaivilis.

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusaid:

«Stuoradiggi bivdá ráđđehusa nannet sámi giella-guovddážiid.»

«Stuoradiggi bivdá ráđđehusa ovttasbargguin Sámedikkiin ja eará relevánta aktevrraiguin álggahit barggu cegget sámi giellaáittardeaddji.»

Diet miellahtut čujuhit Duohtavuoda- ja se-
anadankommišuvnna raportii stuoradiggediedáhusas. Diet miellahtut čujuhit dasa ahte ráđđehus čállá ahte sii juohke jagi galget diedihit Stuoradiggái movt bargu raporttain čuovvovuvvo jahkásaš bušeahttaalm-muhusaiguin. Stuoradiggi bivdá maid ahte bidjet ovdan ollislaš diedáhusa seanadanpolitihka ja stáhtusa birra oktii juohke stuoradiggeáigodagas. Vuosttaš diedáhus galgá biddjot ovdan 2027. Diet miellahtut čujuhit dán oktavuodas Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Rukses mearkkašumiide ja evttohusaide go Stuoradiggi me-annuda raportta evttohusa mearrádusas 30 S (2024–2025). Diet miellahtut mearkkašit ahte stuoradiggediedáhus čujuha ahte leat hástalusat olahit sámiid vuoigatvuodaid ektui heivehuvvon ja ovttadássásaš suohkanlaš bálvalusfálaldagain mángga servodatsuorggis, ja čujuhit mearkkašupmái Stoyalpu 5: Implementeret njuolggadusčállošiid áššis olahit Raporta Stuoradiggái Duohtavuodta ja seanadeami kommišuvnnas (Dokumeanta 19 (2022–2023), Evttohus 30 S (2024–2025)). Sisdoallu Diedáhusas St. 17 (2024–2025) deattuha dárbbu geahččat váilevaš implementerema mearrádusain, lágain, vuoigatvuodain ja doaimmain mat leat oaivvilduvvon váldit vára sámi álbmogis, maiddáid daid mearrádusaid ektui main suohkaniin ja fylkasuohkaniin lea ovddasvástádus implementeret. Diet geahčadeapmi ferte maid čielggadit makkár struktuvrralaš rievdadeami leat dárbbaslaččat vai njuolggadusat implementerejuvvot, ja čujuhit doaimmaide hehttet implementerenváilevašvuodaid boahtteáiggis. Diet miellahtut čujuhit ahte Sámediggi lea komitea gulaskuddamis ja sin mearkkašumiin stuoradiggediedáhusas čilgen dili bures:

«Sámediggi čujuha ahte Duohtavuoda- ja se-
anadankommišuvdna iežas raporttas čujuha ahte lea stuora implementerenváilevašvuodta gaskkal mánáidgárfálaldagas sámi mánáide ja vuoigatvuoda sáme-gieloa-
hpaheamis.»

ja viidáset ahte

«Sámediggi bivdá ahte Stuoradiggi ja ráđđehus earenoamážit suokkardit implementerenváile-
vašvuoda giellavuoigatvuodaide ja oahpahuš- ja oahp-

posuorggi dainna ulbmilin ahte gávdnat čovdosiid gokčat hehttehusa.»

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusa:

«Stuoradiggi bivdá ráđđehusa earenoamážit suok-
kardit implementerenváilevašvuoda giellavuoigatvuodaid oahpahuš- ja oahpposuorggi dainna ulbmilin ahte gávdnat čovdosiid gokčat hehttehusa.»

Diet miellahtut čujuhit stuoradiggediedáhusa máinnašeapmái eallindiliid birra sámi álbmogis. Álb-
motdearvvašvuodaráporttas (Folkehelserapporten), čáje-
hit SAMINOR 1 ja SAMINOR 2 logut ahte leat meal-
gat eanet sámit go eai-sámit geat raporterejit ahte bear-
raša/dállodoalu oppalaš sisaboahu lea unnán. Diet
guoská sihke nisssonolbmuid ja dievdduide. Nisssonol-
bmot almmuhit vuollegat sisaboahu bearrašis go dievd-
dut. Bohtosat fylkadearvvašvuodaiskkadeamis
Romssas ja Finnmarkkus ja Nordlándas čájehe-
de ahte ekonomalaš váttisvuodát leat mearkkašanveara
eanet dábalaš sámiid gaskkas go eai-sámiid gaskkas
seamma fylkkas, sihke nissoniid ja dievdduid bealis.
SSB statistihkka duodašta SAMINORa iskkademiid. Me-
diansisaboahu sámi suohkaniin lea vuollegaš, maiddáid
go buohastahtta eará suohkaniid sentralitehtaiguin 5
ja 6. Diet miellahtut oaivvildit dan dihte lea buorre
ágga geahčadit doaimmaid mat vel nannešedje ra-
hčamuša geafivuoda vuostá, earenoamážit go biste-
vaš vuollegis sisaboahu lea mearkkašahtti eanet nuoratge-
arddis sámi suohkaniin go muđui eará guovllusuohka-
niin.

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusaid:

«Stuoradiggi bivdá ráđđehusa nannet rahčamuša
bearrašiid ektui geain leat biste-
vaš vuollegis sisaboahu sámi suohkaniin.»

Diet miellahtut čujuhit ahte lea dehálaš bargat
suodjalit ja ovdánahttit sáme-gielaid, ja dan dihte lea
positiivvalaš ahte Divvun UiTas lea ovdánahttan ja
almmuhan mánga giellareaiddu sihke sámi gielaide ja
eará unnitlogu gielaide. Diet miellahtut čujuhit
ahte Sámediggi lea komitea gulaskuddamis ja me-
arkkašumiinnis oaivvildan ahte lea dárbbu ovdánahttit
sierra GJ-strategiija, muhto nu go cuiggoduvvo, de bar-
gu sámi GJ-reaidduiguin šaddá hui gáibideaddjin, ja lea
dárbbu sihke olmmošlaš ja ekonomalaš resurssaide.
Diet miellahtut oaivvildit ahte lea dehálaš dán
barggu ferte doarjut, ja eaktudat ahte ráđđehus bargá
earret eará doarvái ruhtadeami ovddas diekkár bargui.

Diet miellahtut čujuhit ahte Sámediggi lea
mángga háve cuiggodan ahte sámi ieš- ja mielmearride-
apmi plánemiin, hábmemiin ja organiseremiin dear-

vvašbálvalusain sámi pasieanttaide eai váldojuvvo doarvái bures vuhtii. NAČ 2023:8 Searvevuoda buohccivinessu – Stivren, ruhtadeapmi, ovttasdoaibman ja jodiheapmi, mii geigejuvvui njukčamánu 2023 Dearvvašvuoda- ha fuolahusdepartementii rávvējuuvvo ahte dahkkojuvvo viidáset čielggadeapmi movt sáhtta sihkkarastit Sámi klinihka iešmearrideami. Diet miellahtut čujuhit ahte Sámediggi su mearkkašumis čállá ahte sii oaivvildit ahte Sámi klinihka galgá sirdojuvvot ja šaddat oassin njuolgut Davvi Dearvvašvuoda (Helse Nord) vuolde sierra dearvvašvuodadoaibman mas lea sierra bušeahhta, ja viidáset ahte Sámediggi oaivvilda ahte Sámi klinihka ferte oazzut našuvnnalaš doaimma sihkkarastit sámi ieš- ja mielmearrideami, ja ahte diet čuovvovuvvo ráđđehusas.

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusa:

«Stuoradiggi bivdá ráđđehusa árvvoštallat movt buoremusat sáhtta čuovvolit Sámedikki gáibádusa ahte Sámi klinihka galgá stivrejuvvot sierra bušeahtain ja stivrrain maid Sámediggi nammada, ja bivdá máhccat Stuoradiggái heivvolaš vugiin.»

Diet miellahtut čujuhitstuoradiggediedáhussii ja kapihttalii veahkaválddi ja rihkkuma birra. Doppe čuožžu ná:

«Kriisaguovddášfálaldat lea unnán heivehuvvon sámi álbmogii. Kriisaguovddášstatistihkka 2023 áigodagas čájeha ahte 11 guovddážiin 43 guovddážiis lea gelbbolašvuohta sámiid birra geat leat suojeheamit veahkaválddalašvuodas. Gávdnjit maid unnán diehtu kriisaguovddášfálaldaga birra daid ieš guđet sámegeielaide. Vaikko mánja sámi geavaheaddjit ipmirdit dárogiela, de lea dehálaš signaliseret ahte kriisaguovddážit váldet vuostá sámiid ja čájehit ipmárdusa sin sámi duogážiin ja kultuvrii. Lassin leat leamašan hástalusat kriisaguovddášfálaldagain Sis-Finnmárkkus mannil go sámi kriisa- ja inceastaguovddáš Kárásjogas heahtihuvvui 2019. Mánáid-, nuoraid- ja bearašdirektoráhtta (Bufdir) lea juolludan badjel 2,1 millijovvna ruvnno doarjaga Kárásjoga gildii dainna ulbmiliin ahte ođđasit álgahit kriisaguovddášfálaldaga regiovnna.

Diet miellahtut čujuhit ahte lea buorre ahte Bufdir lea dorjon barggu ođđa fálaldahkii, muhto diet miellahtut oaivvildit satelihttačoavddus mas Kárásjohka lea Áltta vuolde, ii leat doarvái. Diet miellahtut čujuhit ahte maidái Sámediggi lea komitea gulaskuddamis dadjan ahte stáhta ferte váldit stuorát ovddasvástádusa kriisaguovddášfálaldagas sámi álbmogektui.

Dieinna duogážiin ovddidit diet miellahtut čuovvovaš evttohusaid:

«Stuoradiggi bivdá ráđđehusa ovddidit plána nanne kriisaguovddášfálaldaga sámi álbmogii, eareno-

amážit Finnmarkkus, ja bivdá máhccat Stuoradiggái heivvolaš vugiin.»

Komitea miellahtut Ovddádusbellogadagas háliidit dássasaš meannudeami buot norgga borgáriin, beroškeahhtá čearddalašvuoda ja duogáza. Diet miellahtut oaivvildit ahte lea dehálaš doalahit sámegeiela, kultuvrra ja servodateallima dain guovlluin gos sámit árbevirolaččat leat ássan, ja gos sis lea leamašan sin doaimmat. Diet miellahtut oaivvildit ahte bargu sihkkarastit berre dahkkot dábalaš álbmotválljejuvvon orgánaid bokte, dahje orgánaid bokte mat vulget diein ja vel eaktodáhtolaš vuodul. Diet miellahtut čujuhit ahte našuvnnalaš vuordamušain čuožžu ná: «Hálddašanguovllus sámegeielaide berre hástalusaid sámegeielaide digaštallat regiovnnaš ja suohkanlaš plánastrategiija oktavuodas.» Diet miellahtut čujuhit ahte Giella- ja guovlodepartemeanta Diedáhugas St. 17 cealká ahte sii áigot čielgaseappot dahkat gáibádusaid ahte fylkasuohkanat ja suohkanat «galget» digaštallat hástalusaid sámegeielaide go ráhkadit regiovnnaš plánastrategiija ja suohkanlaš plánastrategiija. Diet miellahtut oaivvildit ahte diekkár rievdateapmi dagaha eanet byrákratijiija. Diet miellahtut oaivvildit ahte galgá ain čuožžut «berrejit». Diet miellahtut čujuhit ahte Diedáhugas St. 17 čujuhuvvo ahte Máhttodepartemeanta lea sádden gulaskuddamii evttohusa ođđa lánkaásahussii sisaváldima birra mas leat mánja doaimma buoridit sámegeiela gelbbolašvuoda. Gulaskuddamis evttoha Máhttodepartemeanta sisafievrredit lassipoenja ohcciide geain joatkkaoahpus lea sámegeiella vuosttašgiellan. Diet miellahtut čujuhit ahte go meannudedje Diedáhugas St. 20 (2023–2024), geahča Evttohusa 378 S (2023–2024) Sisaváldin alit ohppui mas mearriduvvonedje ahte ollu lassipoenjin galge sihkkojuvvot. Diet miellahtut áigot deattuhit man dehálaččat objektiva, vuorddehahti ja vuoiggalaš sisaváldinnjuolggadusat leat. Diet miellahtut leat eahpádusat sierra sisaváldinnjuolggadusaide ja sierrameannudeapmái vuodđuduvvon sohkaeallái, nállái, vuoinnalašvuhtii ja eará identitehtamearkaide. Diet miellahtut oaivvildit ahte vuoruheapmi sisaváldimis rihkku vuoiggalaš gilvu prinsihpain, ja ahte sisaváldin oahpuide berre vuodđuduvvot kvalifikašuvnnaid, máhtuid ja návccaid ala. Gálgá mihtiduvvot maid máhtta ja maid nákke, ii dan ala gii son lea. Diet miellahtut dan dihte vuostálastet buot lágan vuoruhantortnegiid alit oahpu sisaváldimii.

Diet miellahtut ovddidit čuovvovaš evttohusaid:

«Stuoradiggi bivdá ahte ráđđehus ii joatkke viidáset gulaskuddanevttohusain ahte sisafievrredit ovta

lassipoenŋa ohcciide geain lea sámegeiella vuosttaš gielan, joatkkaoahpahusas.»

Komitea miellahtut Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses čujuhit ahte sámegeiella ja kultuvra lea čoavddekeahttá čadnojuvvon eanadahkii, luonddu molsašumiide, ja dasa ahte doaimmahit ealáhusaid ovttaš dieinna. Diet guoská duoddarii mii lea vuodđun johtti boazodollui, dahje rittus guolásteapmái ja báikkálaš biebmohivvodahkii go čogget ja reidejit dan maid luonddus vižžet. Diet miellahtut čujuhit ahte dálkkádatrivedamat ja geažos áiggi deaddu industriijaservodagas, fápmohukseimiin ja eará ealáhusberoštumiin, deaddá sámi gielaide ja eallinvuogi ain garraseappot. Riidaleapmi areálaid badjel ja gažaldat movt luondduriggodagaid galgá hálldašit, čájehit man muddui Norga ja stuoraservodat árvvusatná ja heiveha seanadeapmái ja ovttaseallimii gaskkal stuoraservodaga ja sámi árbevieru ja kultuvrra. Riidu gaskkal johtisámiid ja ealáhusaid gaskka nu go ruvkedoaibma ja fápmobuhtadusa mii gáibida ohpit eanet areálaid, lea váttis. Diet miellahtut čujuhit Dokumeanta 8:4 (2023–2024) ja ahte praktihkalaččat ja ekonomalaččat lea hui gáibideaddji leahkit dieid viiddis konsešuvdnaproseassaid siste mat čuvvot ráđdehusa politihkas, ja sidjiide geaidda guoská, sii leat báhcán oarbbisin issoras ollu báhpiriiguin. Dat seamma guoská guolástanresursaid ektui, mat dan sadjái go addit vuodá báikkálaš árvohukseimi, de stuora fatnasiiguin bivdet effektiivvalaččat ja dolvot reidemii guhkás eret olgoriikii. Diet miellahtut ballet ahte negatiiva konsekvanssat olbmuid sámi álbmogis sáhttet šaddat stuorrát go stuoraservodat ohpit gáržžida areálaid. Diet miellahtut čujuhit Holbergbálkkašumi vuotái 2023, Juan Martines Alier bargui kárttain mii čájeha olmmošvuogatvuodaid rihkkumiidda luondduriggodagaid bohkama olis máilmmis. Alier ja su dutkankollegaid bargu čájeha ahte deaddu davviguovlluid lundui lea sakka lassáneamen ja leat stuora konsekvanssat luondduealáhusaide mat eai geavat eatnamiid garrasit ja báikkálaš árbevirolaš kultuvrii. Diet miellahtut oaivvildit ahte riidaleapmi areálaid badjel, movt stuora geavahanrivedamat váikkuhit kulturdoaimma ja báikkálaš olbmuid psyhkalaš ja fysalaš dearvvašvuoda, livččii berren váldot fáddán muhtin maŋit stuoradigge-mearrádusas.

Evttohus unnitlogus

Evttohus Olgešbellodagas, Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses:

Evttohus 1

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa bearráigeahččat ahte sámi GJ-bargu fátmastuvvo Dutkanráđi goansta jierpmi vuoruheapmái (GJ-guovddážat).

Evttohus Sosialisttalaš Gurutbellodagas ja Rukses:

Evttohus 2

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa árvvoštallat nannet sámi hálldašansuohkaniid ekonomalaš rámmaeavttu- id ja máhccat Stuoradiggái heivvolaš vugiin.

Evttohus 3

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa bearráigeahččat ahte bargá ahte gávdnojit eanet, fysalaš oahpponeavvut sámegeilli skuvllas.

Evttohus 4

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa nannet sámi giella- guovddážiid.

Evttohus 5

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa ovttasbargguin Sámedikkiin ja eará relevánta aktevrraiguin álggahit barggu cegget sámi giellaáittardeaddji.

Evttohus 6

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa earenoamážit suokkardit implementerenváilevašvuoda giellavuog- gatvuodaid oahpahus- ja oahpposuorggi dainna ulbmilin ahte gávdnat čovdosiid gokčat váilevašvuoda.

Evttohus 7

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa nannet rahčamuša bearrážiid ektui geain leat bistevaš vuollegis sisaboadut sámi suohkaniin.

Evttohus 8

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa árvvoštallat movt buoremusat sáhtta čuovvolit Sámedikki gáibádusa ahte Sámi klinihkka galgá stivrejuvvot sierra bušehtain ja stivrrain maid Sámediggi nammada, ja bivdá máhccat Stuoradiggái heivvolaš vugiin.

Evttohus 9

Stuoradiggi bivdá ráđdehusa ovddidit plána nannet kriisaguovddášfálaldaga sámi álbmogii, earenoamážit Finnmárkkus, ja bivdá máhccat Stuoradiggái heivvolaš vugiin.

Evttohus Ovddádusbellodagas:*Evttohus 10*

Stuoradiggi bivdá ahte ráđđehus ii joatkke viidáset gulaskuddanevttohusain ahte sisafievrredit ovttá lassipoenŋa ohcciide geain lea sámegiella vuosttaš gielan, joatkkaskuvllas.

Komitea rávven

Komitea rávvemat ovddiduvvojit olles komiteas.

Komiteas eai leat muđui makkárge mearkkašumi, čujuha diedáhussii ja rávve Stuoradikki dahkat čuovvovaš

m e a r r á d u s :

Diedáhus St. 17 (2024–2025) – čujuha Sámegiella, kultuvra ja servodateallin – Suohkanlaš bálvalusat sami ássiide – biddjo beavdegirjái mielddusin.

Oslove, giella ja hálddahuskomitea, miessamáni 26. beaivvi 2025

Erlend Wiborg

doaimi jodiheaddji

Tobias Drevland Lund

sátnejodiheaddji